

УДК: 618.39-006.024(4-672EU)

Biblid 1451-3188, 16 (2017)

Год XVI, бр. 60, стр. 29-41

Изворни научни рад

ПРАВО НА БЕЗБЕДАН АБОРТУС У ПРАВНИМ СИСТЕМИМА ДРЖАВА ЧЛАНИЦА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Маријана МЛАДЕНОВ, МА

др Ненад АВРАМОВИЋ¹

ABSTRACT

The right to abortion represents a delicate social issue that involves many legal, religious and ethical doubts. The purpose of this article is to address the modern dynamics of abortion law reform in the EU states. It also focuses on the striking expansion of international and regional human rights standards regarding the women's right to abortion. A special attention is paid to the analysis of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms due to its relevance and importance for the legal systems of European countries. According to the jurisprudence of the European Court of Human Rights, the applicants in cases relating to abortion have invoked Article 2 which guarantees "right to life", Article 8, which protects "private and family life", and as concerns the dissemination of information on abortion, Article 10, concerning freedom of expression. The analysis of the legal systems of the EU shows that the majority of the surveyed countries allow abortion upon the woman's request in the early weeks of pregnancy, and allow abortion under specified circumstances in later periods. The article summarizes pertinent developments within the EU states related to certain issues concerning abortion, such as women's rights to life and health, situations of rape, incest or fetal impairment, as well as state procedural obligations to ensure women's right to access legal abortion. Among 28 EU countries, the research shows that Malta, Ireland and Poland have the most restrictive abortion laws.

Key words: abortion, human rights, the Council of Europe, the legislation of the EU Member States.

¹ Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Е-маил: mladenovmarijana@gmail.com, avramovic.n@pravni-fakultet.info

1) УВОД

Право на абортус, односно право на безбедан прекид трудноће, представља изузетно деликатно питање које изазива бројне контроверзе како са медицинског, тако и са моралног, верског и правног аспекта. Важна димензија овог права огледа се у дефинисању момента који подразумева почетак живота у контексту гарантовања права на живот као фундаменталног људског права чија је заштита нужан предуслов остваривања свих људских права. С друге стране, право жене на заштиту физичког интегритета, право на здравље, као и право на заштиту приватности чине такође значајне постулате остваривања овог права. Услед непостојања правног или научног консензуса поводом наведених питања на међународном нивоу, државе чланице Европске уније прописују различита правна решења у погледу остваривања права на безбедан абортус. Медицинска наука не пружа јединствену дефиницију појма абортус. У оквиру једног од прецизнијих објашњења овог института, пруженог од стране Светске здравствене организације, наведено је да абортус подразумева прекид трудноће пре способности људског плода за самосталан живот, односно пре 20 недеље трудноће, или уколико је тежина плода мања од 500 гр.² Доктринарне дискусије поводом абортуса могуће је сагледати кроз призму два супротстављена становишта, једног који заговара приступ „за живот” (*pro life*) и другог који заговара приступ „за избор” (*pro choice*). Ставови присталица првог приступа не подржавају абортус, сматрајући да ембрион има право на живот, односно да живот почиње зачећем.³ С друге стране, поборници приступа „за избор” залажу се за детерминисање права на безбедан абортус као основног људског права.⁴ Без обзира на чињеницу да је већина држава усвојила ставове другог приступа, у последње време струја „за живот” има све већи број присталица чији покрети доводе до преиспитивања актуелних законских решења. Право на прекид трудноће дуго је представљало апсолутно забрањену категорију, како из угла моралних вредносних судова, тако и са аспекта правне регулативе. Наведену тврдњу доказује следећа реченица из Хипократове заклетве: „Према сваком људском животу од самог зачетка

² Tom Eskes, Régine Steegers-Theunissen, Maurice Wouters, “Should early pregnancy dysfunction be treated or adequately diagnosed identified and prevented?”, *The First Twelve Weeks of Gestation*, (Eytan Barnea, Eric Jauniaux eds.), Springer Science & Business Media, 2012, p. 491.

³ Jakob Cornides, “Human Rights Pitted Against Man”, *International Journal of Human Rights*, vol. 12, issue 1, 2008, 2008, pp. 115-121.

⁴ Gary Crum, Thelma McCormack, *Abortion: pro-choice or pro-life*, American University Press, Washington, 1992, p. 74.

показаћу дубоко поштовање, и нећу чак ни под претњом своју лекарску вештину употребити противно захтевима хуманости”.⁵ О забрани абортуса писали су и римски правници. У свом чувеном делу Изреке (*Sententiae*) Паул истиче да ће свако ко да жени средство за изазивање абортуса „без обзира на умишљај, а због тога што се то дело противи јавном моралу, бити, ако је нижег положаја, послат у руднике, а ако је вишег положаја прогнан на острво са губитком дела имовине”.⁶ Наведено становиште је напуштено у другој половини двадесетог века, те данас већина држава подржава либерални концепт регулисања права на дозвољен абортус. У наставку рада биће најпре приказани најзначајнији међународни, како универзални, тако и регионални стандарди у контексту регулисање предметног питања. Посебан предмет разматрања представљаће релевантна законска регулатива држава чланица Европске уније.

2) ПРАВО НА БЕЗБЕДАН АБОРТУС У МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ

На међународном нивоу, дакле, не постоји консензус поводом питања кад живот почиње у контексту заштите основног људског права на живот. Универзална декларација о људским правима гарантује ово људско право у оквиру члана 3. Уколико члан 3. Декларације посматрамо у светлу члана 1. који прописује да су сва људска бића рођена слободна и да имају једнако право на достојанство и своја права, као и да имају разум и савест, онда је јасно да се члан 3. не односи на нерођено дете.⁷ Право на живот заштићено је и чланом 6 Међународног пакта о грађанским и политичким правима. Одредбе овог међународног уговора, као и пракса Комитета за људска права, не пружају одговор на питање да ли фетус ужива право на живот.⁸ Када је реч о регионалним инструментима за заштиту људских права, Америчка конвенција о људским правима из 1969. године, садржи

⁵ Весна Клајн-Татић, „Актуелни проблеми абортуса, пренаталног генетског тестирања и управљања трудноћом”, *Становништво*, vol. 49, бр. 1, 2011, стр. 34.

⁶ Соња Перендија Стефан Милићевић, “Правне и етичке одлике прекида трудноће”, *Годишњак студента*, вол. 1, бр. 1, 2013, стр. 121.

⁷ Универзална декларација о људским правима, ОУН, Генерална скупштина 1948.

⁸ Комитет за људска права је питање дозвољеног абортуса разматрао у контексту примене члана 7. Међународног пакта о грађанским и политичким правима, којим се прописује забрања мучења, свирепог или нечовечног и понижавајућег поступања или кажњавања. Комитет захтева да државе уговорнице у својим периодичним извештајима наведу да ли њихов правни поредак гарантује право на дозвољан абортус жртвама силовања. Видети: Ronli Sifris, *Reproductive Freedom, Torture and International Human Rights: Challenging the Masculinisation of Torture*, Routledge, 2013, p. 250.

најпрецизније решење у погледу предметног питања. Наиме, чланом 4. је предвиђено је да право на живот заштићено од тренутка зачећа. Ипак, услед недостатка дефинисања појма „зачеће”, чини се да ни овај међународни уговор не садржи експлицитно решење дилеме о временском ограничавању права на живот.⁹ Безбедан абортус је свакако питање и остваривања права на здравље, односно права на највиши могући стандард физичког и менталног здравља у складу са одредбама Универзалне декларације о људским правима и Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима. Остваривање овог права намеће обавезу држава да у унутрашњим правним оквирима предвиде право на безбедан абортус уколико је угрожено здравље жене.¹⁰ Право на дозвољен абортус неопходно је сагледати и са аспекта репродуктивних права и слобода. Реч је о правима тзв. друге генерације људских права, чији је основни постулат право и слобода појединца у области људске репродукције, односно слобода одлучивања у погледу потомства.¹¹ Право на рађање или нерађање, као и право родитеља да остварују своје жеље у погледу броја деце које ће имати, загарантовано је као људско право још 1968. године у оквиру Завршног акта усвојеног на Првој светској конференцији о људским правима одржаној у Техерану.¹² На конференцији у Каиру 1994. године, организованој од стране Светске здравствене организације, потврђено је постојање права на репродукцију, за чије је остваривање нужно обезбеђивање права на медицински безбедан абортус у оним правним системима где исти није забрањен законом.¹³ Један од најпрогресивнијих прописа са аспекта остваривања репродуктивних права јесте Афричка повеља о правима човека и народа из 1981. године, односно Протокол о правима жена који је усвојен уз овај акт 2003. године. У члану 14. Протокола експлицитно је признато право жена на дозвољен абортус „у случајевима сексуалног насиља, силовања, инцеста, као и у случајевима где трудноћа угрожава психичко и физичко здравље мајке или је опасна

⁹ Michael Perry, *Human Rights in the Constitutional Law of the United States*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013, p. 171.

¹⁰ Danielle Mazza, *Women's Health in General Practice*, Elsevier Australia, Melbourne, 2010, p. 103.

¹¹ Rebecca Cook, Bernard Dickens, "Human Rights Dynamics of Abortion Law Reform", *Human Rights Quarterly*, vol. 25, issue 1, 2003, pp. 12-19.

¹² Едо Корљан, *Европска конвенција о људским правима и право на живот*, докторска дисертација, Правни факултет, Универзитет у Београду, 2012, стр. 106.

¹³ Charles Nzioka, *Willing Fathers, Reluctant Parents: Young Men's Perspectives on Unwanted Pregnancies and Abortion in Kenya*, African Books Collective, Addis Ababa, Ethiopia, 2008, p. 12.

по живот мајке или фетуса”.¹⁴ У контексту заштите репродуктивних права као основних људских права, значајно је навести и Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена из 1979. године.¹⁵ У оквиру члана 12. Конвенције прописана је забрана дискриминације жена у сфери здравствене заштите, а у циљу обезбеђивања доступности свих здравствених услуга, укључујући и оне које подразумевају планирање породице.¹⁶ У корпусу међународноправних инструмената за заштиту људских права, релевантних са аспекта остваривања права на безбедан абортус у правним системима европских држава, посебно је значајна Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода. Стога ће одредбе овог међународног уговора представљати посебан предмет разматрања у раду.

3) ПРАВО НА БЕЗБЕДАН АБОРТУС И ЕВРОПСКА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА И ОСНОВНИХ СЛОБОДА

Парламентарна скупштина Савета Европе је 2008. године усвојила резолуцију којом се од држава чланица захтева да, између осталог, донесе стратегије о сексуалном и репродуктивном здрављу у циљу смањења броја нежељених трудноћа, као и да декриминализују абортус и обезбеде женама остваривање права на абортус.¹⁷ Пракса Европског суда за људска права показује да су се подносиоци представки у предметима у вези са питањем абортуса позивали на члан 2. Конвенције којим се пружа гаранција праву на живот, али и на члан 8. који прописује право на заштиту приватног и породичног живота, као и члан 10. који се односи на слободу изражавања, а у контексту дистрибуције информација о абортусу. Члан 2. Конвенције пружа заштиту праву на живот „сваке особе”. Ни значење појма „живот”, ни момент кад живот почиње нису одређени одредбама Конвенције. Стога је постојало оправдано очекивање држава уговорница да решење наведених питања буде сугерисано од стране Европске комисије за људска права, односно Европског суда за људска права. Међутим, Суд још увек није

¹⁴ Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa, 2003, <http://maputoprotocol.com/about-the-protocol> (19.01.2017)

¹⁵ Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена, 1979, „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, бр. 11/81.

¹⁶ Christina Zampas, Jaime Gher, “Abortion as a Human Right-International and Regional Standards”, *Human Rights Law Review*, vol. 8, issue 2, 2008, p. 258.

¹⁷ Јелена Стојшић, „Правна регулатива абортуса у Републици Србији”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, vol. 44, бр. 1, 2010, стр. 246.

спреман да одреди презицне стандарде у овој области, те је одговоре на ове дилеме оставио у оквирима у којима државе уговорнице уживају широко поље слободне процене. Поступајући у предмету *Во против Француске*, Суд је заузео становиште да није могуће установити да ли се нерођено дете сматра особом из угла члана 2. Конвенције. У овом предмету подносиатељка представке, држављанка Француске, услед грешке доктора приликом прегледа у болници изгубила је нерођено дете у шестом месецу трудноће. Услед наведених околности, подносиатељка и њен супруг су оптужили докторе за убиство из нехата. Француски Касациони суд је закључио да фетус не може да буде жртва овог кривичног дела. Кључно питање се односило на дилему да ли је Француска прекршила члан 2. Конвенције на основу чињенице да у правном систему ове државе не постоји правни лек који би пружио заштиту фетусу. Суд је истакао да би проширивање опсега примене члана 2 на заштиту фетуса довело у питању законе 39 држава уговорница који дозвољавају абортус у одређеним околностима, па чак и онда када је угрожено здравље мајке, те је одбио да пружи експлицитан одговор на предметно питање.¹⁸ Право на абортус сагледано је и са аспекта заштита права на приватност у смислу члана 8. Конвенције. Поступајући у случају *Бригеман и Шојтн против Немачке*, Европска комисија за људска права заузела је становиште да прекид трудноће представља питање обухваћено сфером приватног живота појединца, те и да правна регулатива у овој области представља мешање у право на приватност, које може бити оправдано, уколико је компатибилно условима из члана 8. став 2. Конвенције. У истом предмету Комисија је закључила да члан 8. не подразумева право оца да буде консултован о абортусу истичући да је реч о мери која првенствено штити интересе мајке.¹⁹ Дистрибуирање информација о абортусу Суд је у светлу члана 10 Конвенције разматрао у случају *Отворено саветовалиште и жене Даблина против Ирске*. Суд је установио да ограничење слободног приступа информацијама о легалности абортуса у другим држава уговорницама није комплементарно члану 10, стога је установио повреду истог.²⁰

¹⁸ Во против Француске, представка број 53924/00, пресуда од 8. јула 2004. године.

¹⁹ Маријана Младенов, „Заштита права на приватност у пракси Европског суда за људска права”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, vol. 47, бр. 3, 2013, стр. 581.

²⁰ *Отворено саветовалиште и жене Даблина против Ирске (Open Door Counselling and Dublin Well Woman v. Ireland)*, представка број 14234/88, пресуда од 29. октобра 1992. године.

4) УПОРЕДНОПРАВНИ ПРИКАЗ РЕГУЛИСАЊА ПРАВА НА АБОРТУС У ДРЖАВАМА ЧЛАНИЦАМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Европски парламент је 2002. године усвојио резолуцију о сексуалном и репродуктивном здрављу и правима, тзв. Ван Ланкеров извештај, који је представљао препоруку државама чланицама да обезбеде женама приступ легалном и безбедном абортусу.²¹ Данас је у већини држава Уније признато право на безбедан абортус на захтев жене у складу са условима прописаним законом до 12. недеље трудноће. Поједине европске државе предвиђају нешто краћи период у односу на уобичајени рок од 12 недеља трудноће у оквиру кога жене могу да захтевају абортус. У Хрватској жене имају право на абортус у складу са законом до 10. недеље трудноће, а у Естонији до 11.недеље. И у Португалији је од 2007. године право на безбедан абортус могуће остварити до десете недеље трудноће. Након овог рока абортус је дозвољен услед специфичних, законом предвиђених разлога. Наиме до 12. недеље абортус је могуће обавити уколико су угрожени здравље или живот жене, до 14. недеље у случају силовања и до 24. недеље услед деформитета фетуса.²² Прекид трудноће до 24. недеље предвиђен је и правним системом Велике Британије уколико је здравље мајке или фетуса у опасности и уколико постоји сагласност два лекара, као и законодавством Грчке у случају деформитета фетуса. У Шведској је абортус могуће остварити до 22. недеље трудноће под одређеним околностима. Абортус у Шведској је регулисан Законом о абортусу из 1974. године, који је измењен и допуњен 2013. године. У складу са одредбама овог закона, абортус се може извршити на захтев жене пре истека 18. недеље трудноће. До 22. недеље трудноће абортус је дозвољен уколико је угрожено здравље жене или фетуса. Специфичност овог закона огледа се у чињеници да се абортус може извршити у било ком тренутку током трудноће уколико је наставак трудноће повезан са озбиљном претњом по живот или здравље жене, уз сагласност Националног одбора за здравство и социјалну заштиту. Међутим, ако је живот жене угрожен у тој мери да је абортус неопходно извршити што пре, сагласност Одбора није нужна.²³ У правном систему Холандије није одређен период трудноће у оквиру кога је дозвољен абортус. Закон о прекиду трудноће као горњу границу

²¹ Dorota Gozdecka, *Rights, Religious Pluralism and the Recognition of Difference: Off the Scales of Justice*, Routledge, New York, 2015, p. 120.

²² Anne O'Rourke, Lachlan Crespiigny, Amanda Pyman, "Abortion and Conscientious Objection: The New Battleground", *Monash University Law Review*, vol. 38, issue 3, 2012, p. 91.

²³ Colin Francome, *Unsafe Abortion and Women's Health: Change and Liberalization*, Routledge, New York, 2016, pp. 46-47.

прописује момент од ког је фетус способан да живи ван утробе мајке. Пракса показује да се тај момент најчешће везује за 24. гестациону недељу.²⁴ Најригорозније прописе у погледу дозвољености абортуса међу државама чланицама Уније имају Малта, Ирска и Пољска. Једина држава чланица Уније која апсолутно забрањује абортус је Малта. У овој земљи је за доктора који обави абортус предвиђена казна затвора од 18 месеци до три године.²⁵ Намера да се и у Пољској потпуно забрани абортус није реализована. Пољски парламент је у октобру 2016. године одбацио законски предлог који је предвиђао овакаво решење. Питање абортуса је у Пољској регулисано Законом о планирању породице, заштити људског ембриона и условима за абортус. Наведени акт прописује да је абортус могућ у случају силовања, инцеста, опасности по живот мајке или деформитета фетуса.²⁶ У Ирској је на основу Закона о заштити живота током трудноће из 2013. године могуће остварити право на безбедан абортус само уколико постоји стварна опасност по живот жене, што мора бити потврђено од стране доктора, као и у случају опасности да трудница изврши самоубиство, што морају да потврде гинеколог и два психијатра.²⁷ Рестриктиван режим регулисања права на абортус присутан је и на Кипру, где је исти дозвољен у случају инцеста и силовања или уколико два доктора потврде да постоји опасност по здравље жене или детета.²⁸ Једна од првих европских држава која је легализовала абортус је Аустрија. Право на безбедан абортус је могућ у овој држави од 1975. године. Абортус је на захтев жене дозвољено обавити до 12. недеље трудноће, као и касније уколико је угрожено физичко или ментално здравље жене, или у случају деформитета фетуса или уколико трудница има мање од 14 година. Доктори имају право да одбију обављање абортуса услед одређених приватних или религијских убеђења, односно позивањем на приговор савести.²⁹ Приговор савести је као институт у контексту одбијања

²⁴ Matthijs de Blois, "The Netherlands", *Abortion and Protection of the Human Fetus: Legal Problems in a Cross-Cultural Perspective* (George Cole, Stanisław Frankowski eds), Martinus Nijhoff Publishers, 1987, pp. 176–188.

²⁵ Mark Harwood, *Malta in the European Union*, Routledge, New York, 2016, p. 121.

²⁶ Wanda Stojanowska, "The New Abortion Law in Poland (The Liberalisation of the Anti-Abortion Law)", *International Survey of Family Law*, vol. 3, issue 1, 1996, pp. 335-344.

²⁷ Protection of Life During Pregnancy Act, 2013, Интернет: <http://worldabortionlaws.com/map/> (22.01.2017).

²⁸ Achilles Emilianides, Achilles Aimilianides, *Religion and Law in Cyprus*, Kluwer Law International, Leiden, 2011, p. 179.

²⁹ Theresa Papademetriou, *A Comparative Survey of the Laws on Abortion of Selected Countries*, DIANE Publishing, Darby, 1993, p. 8.

извршења абортуса признат и у француском правном поретку. Доктори имају право да услед личних убеђења не обаве захтевани прекид трудноће, али уз обавезу да о томе обавесте пацијента при првом сусрету, као и да га упуте другом доктору. Право на абортус је и у овој држави установљено 1975. године. На захтев жене абортус је могуће обавити до 12. недеље трудноће, а након тога само уз потврду два лекара да је прекид трудноће неопходан како би се спречиле тешке и трајне повреде физичког или менталног здравља труднице или отклонио ризик по живот труднице, као и уколико је доказано да ће дете патити од нарочито тешке неизлечиве болести.³⁰ За разлику од правних система Аустрије и Француске, доктори у Шпанији немају право да се супротставе захтеву за извршење абортуса у складу са законом. На основу Закона о сексуалном и репродуктивном здрављу и добровољном прекиду трудноће из 2010. године, право на безбедан абортус жене могу да остваре до четрнаесте недеље трудноће.³¹ Абортус је могуће легално извршити и до 22. недеље уколико су наступиле законом предвиђене околности које се односе на озбиљан ризик по здравље жене или фетуса. Право обављања абортуса имају како лекари у јавним болницама, тако и у приватним акредитованим болницама уз писмену сагласност трудне жене или њеног правног заступника.³² Поједине европске државе као неопходан услов обављања абортуса прописују услов резидентства. Чешки правни поредак превиђа право на абортус, у складу са законом прописаним условима, женама које имају чешко држављанство или стално пребивалиште, односно дозволу боравка у овој држави. Жене нерезиденти могу да захтевају прекид трудноће само уколико им је угрожен живот. Услов резидентства предвиђа и законодавство Луксембурга.³³ Правни систем Финске наводи, између осталог, и један специфичан разлог као допуштен основ за прекид трудноће. Законодавство ове државе предвиђа могућност обављања абортуса уколико је жена претходно родила четворо деце. И италијанско законодавство у наведеном смислу садржи специфично решење. Наиме, у

³⁰ Dorothy McBride Stetson, "Abortion Policy Triads and Women's Rights in Russia, the United States, and France" *Abortion Politics: Public Policy in Cross-Cultural Perspective*, (Marianne Githens, Dorothy McBride Stetson eds), Routledge, New York-London, 1996, pp. 97-118.

³¹ Organic Law 2-2010 of March 3 on Sexual and Reproductive Health and Voluntary Termination of Pregnancy, Интернет: <https://www.reproductiverights.org/sites/crr.civicactions.net/files/documents/Organic%20law%202-2010%20on%20SRH%20and%20voluntary%20pregnancy%20termination%20-%20English%20Translation.pdf> 2010, (22. 01.2017)

³² Maria Requejo, "The New Regulation of Abortion in Spain", *European Journal of Health Law*, vol. 18, issue 4, 2011, pp. 397-412.

³³ Јелена Стојшић, *op. cit.*, стр. 255.

Италији жене имају право да захтевају абортус и услед одређених економских, социјалних и породичних околности.³⁴ Једна од европских држава које су међу последњима легализовале абортус је Белгија. Од 1990. године правни поредак ове државе предвиђа могућност безбедног абортуса на захтев жене до 12. недеље трудноће. Од момента прве консултације са доктором поводом абортуса до самог извршења истог, мора да прође минимум шест дана. Доктор може да обави абортус и након 12. недеље трудноће уз сагласност другог доктора и уколико је озбиљно угрожено здравље жене или је извесно да ће дете бити рођено са тешком неизлечивом болешћу.³⁵ Пет година касније, 1995. године, абортус је легализован и у Немачкој. Специфичност релевантне правне регулативе у овој држави огледа се у чињеници да жена има право да захтева абортус до 12. недеље трудноће, али јој је неопходна сагласност стручњака из специјализованих саветовалишта, која се, како пракса показује, изузетно тешко добија.³⁶

5) ИЗВОРИ

- Cook, Rebecca, Dickens, Bernard, "Human Rights Dynamics of Abortion Law Reform", *Human Rights Quarterly*, vol.25, issue 1, 2003.
- Cornides, Jakob, "Human Rights Pitted Against Man", *International Journal of Human Rights*, vol.12, issue 1, 2008.
- Crum, Gary, McCormack, Thelma, *Abortion: pro-choice or pro-life*, American University Press, Washington, 1992.
- De Blois, Matthijs, "The Netherlands", *Abortion and Protection of the Human Fetus: Legal Problems in a Cross-Cultural Perspective* (Cole George, Frankowski Stanisław eds), Martinus Nijhoff Publishers, 1987.
- Emilianides, Achilles, Aimilianides Achilleus, *Religion and Law in Cyprus*, Kluwer Law International, Leiden, 2011.
- Eskes, Tom, Steegers-Theunissen Régine, Wouters Maurice, "Should early pregnancy dysfunction be treated or adequately diagnosed identified and prevented?", *The First Twelve Weeks of Gestation*, (Barnea Eytan, Jauniaux Eric eds.), Springer Science & Business Media, 2012.
- Francome, Colin, *Unsafe Abortion and Women's Health: Change and Liberalization*, Routledge, New York, 2016.

³⁴ Ibid., стр. 253.

³⁵ Herman Nys, *Medical Law in Belgium*, Kluwer Law International, Leiden, 2010, p. 141.

³⁶ Dalida Rittossa, *The Right on Abortion: Comparative Approach Concerning Croatia, Federal Republic of Germany and US*, Universal-Publishers, Boca Raton, 2008, p. 11.

- Gozdecka, Dorota, *Rights, Religious Pluralism and the Recognition of Difference: Off the Scales of Justice*, Routledge, New York, 2015.
- Harwood, Mark, *Malta in the European Union*, Routledge, New York, 2016.
- Клајн-Татић, Весна, „Актуелни проблеми абортуса, пренаталног генетског тестирања и управљања трудноћом”, *Становништво*, vol. 49, бр. 1, 2011.
- Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена, 1979, „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, бр. 11/81.
- Корљан, Едо, *Европска конвенција о људским правима и право на живот*, докторска дисертација, Правни факултет, Универзитет у Београду, 2012.
- Mazza, Danielle, *Women’s Health in General Practice*, Elsevier Australia, Melbourne, 2010.
- Младенов, Маријана, “Заштита права на приватност у пракси Европског суда за људска права”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, вол. 47, бр.3, 2013.
- Nys, Herman, *Medical Law in Belgium*, Kluwer Law International, Leiden, 2010.
- Nzioka, Charles, *Willing Fathers, Reluctant Parents: Young Men’s Perspectives on Unwanted Pregnancies and Abortion in Kenya*, African Books Collective, Addis Ababa, Ethiopia, 2008.
- Organic Law 2-2010 of March 3 on Sexual and Reproductive Health and Voluntary Termination of Pregnancy, Интернет: <https://www.reproductive rights.org/sites/crr.civicactions.net/files/documents/Organic%20law%20-2010%20on%20SRH%20and%20voluntary%20pregnancy%20termination%20-%20English%20Translation.pdf> 2010, (22.01.2017)
- O’Rourke, Anne, Crespigny Lachlan, Pyman Amanda, “Abortion and Conscientious Objection: The New Battleground”, *Monash University Law Review*, vol. 38, issue 3, 2012.
- *Otvoreno savetovalište i žene Dablina protiv Irske (Open Door Counselling and Dublin Well Woman v. Ireland)*, predstavka broj 14234/88, presuda od 29.oktobra 1992.godine.
- Papademetriou, Theresa, *A Comparative Survey of the Laws on Abortion of Selected Countries*, DIANE Publishing, Darby, 1993.
- Перендија, Соња, Милићевић Стефан, “Правне и етичке одлике прекида трудноће”, *Годишњак студената*, vol. 1, бр. 1, 2013.
- Perry, Michael, *Human Rights in the Constitutional Law of the United States*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.

- Protection of Life During Pregnancy Act, 2013, Интернет: <http://worldabortionlaws.com/map/> (22.01.2017).
- Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa, 2003, Интернет: <http://maputoprotocol.com/about-the-protocol> (19.01.2017).
- Requejo, Maria, "The New Regulation of Abortion in Spain", *European Journal of Health Law*, vol. 18, issue 4, 2011.
- Rittossa, Dalida, *The Right on Abortion: Comparative Approach Concerning Croatia, Federal Republic of Germany and US*, Universal-Publishers, Boca Raton, 2008.
- Sifris, Ronli, *Reproductive Freedom, Torture and International Human Rights: Challenging the Masculinisation of Torture*, Routledge, 2013.
- Stetson McBride, Dorothy, "Abortion Policy Triads and Women's Rights in Russia, the United States, and France" *Abortion Politics: Public Policy in Cross-Cultural Perspective*, (Marianne Githens, Dorothy McBride Stetson eds), Routledge, New York – London, 1996.
- Stojanowska, Wanda, "The New Abortion Law in Poland (The Liberalisation of the Anti-Abortion Law)", *International Survey of Family Law*, vol. 3, issue 1, 1996.
- Стојшић, Јелена, "Правна регулатива абортуса у Републици Србији", *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, вол. 44, бр. 1, 2010.
- Универзална декларација о људским правима, ОУН, Генерална скупштина 1948.
- Во против Француске, представка број 53924/00, пресуда од 8. јула 2004. године.
- Zampas Christina, Gher Jaime, "Abortion as a Human Right-International and Regional Standards", *Human Rights Law Review*, vol. 8, issue 2, 2008.

6) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Без обзира на чињеницу да у Европи још увек не постоји консензус у погледу правног детерминисања почетка живота, фетус постепено стиче одређену врсту заштите у оквиру истраживања спроведених у сфери генетског инжењеринга, те постоји оправдано очекивање да ће ускоро бити решена дилема поводом његовог правног статуса. У сфери регулисања питања абортуса, уочљива је јасна намера Савета Европе и Европске уније у контексту либерализације релевантне правне регулативе. Анализа правних система држава чланица Европске уније показала је да велик број држава предвиђа слободу избора у остваривању права жене на безбедан прекид трудноће у складу са законом прописаним

условима. Искуство држава које одликује ригорозна легислатива у погледу права на абортус, показује далеко већи број илегалних абортуса који несумњиво представљају опасну претњу како по здравље жене, тако и по њен живот. Чини се да се у наведеним системима легализовање абортуса често поистовећује с тврдњом да је реч о моралном чину. Легалан абортус не подразумева нужно и премису о моралној исправности истог. Заједничко становиште, како Светске здравствене организације, тако и Савета Европе и Европске уније, да абортус не сме ни у ком случају да буде средство планирања породице треба уважити и у законодавству Србије. Реч је о хируршкој интервенцији, која као и свака интервенција тог типа, подразумева одређене ризике по здравље жене, те треба да представља последњу опцију у случају нежељене трудноће. У светлу наведених тврдњи, наша држава би као претендент за приступање ЕУ била у обавези да кроз адекватне механизме едукује становништво у погледу репродуктивних права, као и контрацептивне заштите, али и да кроз релеванту легислативу пропише услове за остваривања права на безбедан абортус.